

култу књиге, да им смета сваки извештачен, одглумљен, неискрен однос писца према себи, уметности, публици. Или да на неки други начин преживљавају оно читано, али да им је од суштинског значаја. Само за такве бих волела да пишем.

Прилично је јасно да ауторка кроз Сенку овде, као и на већини места, износи своје поетичко *вјерују*. Упркос свести о давној превазиђености позитивистичких приступа делу, истаћи ћемо да није случајно ни то што је створила јунакињу посвећену животу књижевног клуба, који, како каже, наликује оним састанцима који су се у антици називали *хејџеријом*.

Хејџерос заслужује да му буду посвећени озбиљан есеј или студија, који ће испитивати његову иманентну и експлицитну поетику, односе свих женских и свих мушких ликова, разматрати разнолике функције свих прича у причи; који ће се бавити елементима и односом женског и мушког писма; који ће препознати и расветлити критику данашњих интелектуалаца, потрошачког друштва, па и критику тривијалне литературе или национализма; који ће расветљавати поетско-есејске делове романа који су засебна мала острва у океану, налик на дивне пасаже из Десничиних *Прољећа Ивана Галеба*.

Хејџерос заслужује читаоца бесповратно заљубљеног у идеју да је литература животу насушна. Као и живот литературе.

Исидора БОБИЋ

ВАНВРЕМЕНОСТ СРПСКЕ КОСМЕТСКЕ СУДБЕ

Крстивоје Илић, *Косовске елеџије*, Задужбинско друштво „Први српски устанак”, Мишар 2019

Косово је рана која траје
и бесмртним се болом мери!

„Бесмртна молитва”

Прво право семе јасне, по поетским и душевно-духовним особинама узвишене родољубивости песника Крстивоја Илића посејано је у његовим „Молитвама са Космета”, кругу песама из 1985. посвећених вапајноме животу деце на Косову и Метохији у ово раздешено време, унетом исте године у књигу изабраних стихова *Коласије аздије*. После овога најранијег гласа доћи ће, на шест векова од Газиместанског боја, тужбалица „Јесен на Косову 1389”, а за њом и циклус „Тужалке за Лазаром”.

Лирски сусрет песников са световном и са духовном српском по-вешћу, са питањима унутрашњег идентитета личности и народа, није, отаџ, престао да се шири и, што је за књижевност битније, није престао да се спушта у дубину националног живота – да, кратко речено, у формама које као Једно изражавају пролазно и ванвремено, песнички конкретизује лепоте, понос, боли историјског постојања и опстајања српског народа.

Тако су, у уравнотеженим размацима, настале Илићеве збирке *Мишарске елеџије* (1995), *Сабор бесмртника* (1996), *Краљевски епиграфи* (2010), *Церски епиграфи* (2014), *Полећела два врана ѓаврана* (2016), које су се онда, све, слиле 2017. године у јединствени избор *Подземна ојела*.

Најновија збирка, *Косовске елеџије*, тематски увећава, значењски разгранана свеприсуство лирске, повремено лирско-епске родољубивости Крстивоја Илића. Национално предање и мит, елементи историчности и ониризма, мистика укрштених светова (горњег /небеског/, земаљског /овдашњег/ и доњег /оностраног/), епско-лирска визија свеопштега људског живота, религиозна озарења, коначно језик и облици стихова и строфа – то су чиниоци који, изузмемо ли опеване појаве и прилике, једнако и истосмерно карактеришу метафорику, значењске димензије, духовну и историјску, небеску и онострану суштину Илићевог отаџбинског певања. Етика и поетика исказа овде су од истоветног корена.

Збирка *Косовске елеџије* у целости је исткана од косовских мотива, свесрпске драме кроз векове. На почетке сам указао – сада ваља рећи да овај тематски порив није отаџ песника напуштао. Померали су се поетски акценти, преображавале су се мисли и слике, али заветни говор, натпојмовна симболика Косова и Метохије и српског човека у њиховим просторима никада се више нису изгубили.

О каквоме се присуству ради, најбоље показују две песме његове антологијске збирке *Елеџије над ѓорама и водама* (2003). Прва песма је „У сумрак историје”, чије значењски битне строфе кажу:

Мада је мир у гласу,
опет смо блиски часу
ходања врх литице:

кад нико стигао није,
у сумрак историје –
са Лаба и Ситнице!

На другој страни, завршни дистих песме „Косовска елегија” открива:

Ја стојим сам на брегу, доле је понор густе,
Косово одлази у ноћ, кроз магле, и чељусти.

До крајњег, најсублимнијег међу смисловима ове песме долази се, међутим, тек када се ове речи повежу с уводним исказом:

Никако да чујем клетву, која је и мени сродна,
А сишао сам дубље од бола, самом јауку до дна.

Управо из овога јаука „дубљег од бола” родила се песничка фреска молитвених речи Крстивоја Илића.

Заставу збирке носи пророчанска песма из 1989:

Прва јесен после Страшног суда –
орлови су поспали по стењу,
звери дрхте од големих чуда:
још се Срби у небеса пењу

„Јесен на Косову 1389”

Митски уобличена аналогија са непролазним новозаветним догађајем прво одређује, а потом и кристалише дух психоисторијске и метафизичке визије из које израста дух распетога Косова. Све о чему пева нова збирка Крстивоја Илића осведочава ванвременост тога духа.

Дозван прошлком песмом, највиши свој песнички израз наћи ће поменути дух у заветно стилизованим стиховима епилошке песме „Исповест”:

Све то спевах у сну немогућем –
кад задрхта душа пред беспућем!
Кад Србима земно варство мину
и Бог сруши сунце у празнину!
Сад из таме, јединог сванућа,
правим ново гудало од прућа!
Кад испружим у небеса руке,
да измирим звуке и јауке!

Уводна и закључна песма уоквирују свеколику српску косовску драму: трагедију без катарзе, историју кроз поезију, надисторијска симболичка збивања као поезију. Кичму збирке чини многозначни космос те свеколикости оличен хетерогеним кругом песама „Проповед”. Древни назив, при томе, у јединство слаже двојни глас субјекта збирке – духовнички и песнички. Прва песма овог тока одмах именује двоструки половај из којег се дантеовски развија визија једног постојања и трајања о чијем се почетку може само слутити, а о крају ни то:

Услиши, Господе, молитвене речи –
Твоме духовнику, оданом и верном;

и Твоме песнику, који тугу лечи,
због грехова својих патећ неизмерно!

„Молитвене речи”

Све што следи васпоставља земаљски поредак као васељенски, по-вест као уметничко сздање, стварност као одсјај небеских прилика – Крстивоје Илић је песник који метафорички поунутрашњује не само свет о којем пева него и властиту ауторску реч о опеваном свету.

Средишњи део збирке састављају, заправо, три мотивско-семантичке потцелине: молитвено-поетска, епско-лирска и стварносно-симболичка. Границе нису повучене, али прелази из једног круга у други и те како су видни: први се завршава песмом „Молитва за православље”, други песмом „По истеку приче”, а трећи почиње песмом „Пролећно писмо” (што је неуправно молебно исповедање дечака са Космета) и траје до песме „Дар спасења”:

Да се склоне од уједа звери –
српска деца, убога и сама:
Боже, који пребиваш у вери,
отвори им врата свога храма!

Прву потцелину испуњавају све саме песникове молитве: за крвно сродство српско, за хвостанску земљу, за косовске задужбине-светиње, за парче хлеба и гутљај воде, за хумке Ораховца, за Грачаницу и Десанку, за два Лазара, за књегинју Оливеру (Лазарову)... Зенит круга представља „Молитва љубе Дамјанове”:

Истина је, мајко Дамјанова –
то је рука твог вољеног сина
што сад лежи испод црног крова
наопако уснуних планина

где висови себе не досежу –
и звери се множе изнад гроба:
а ја молим да нас душе вежу
успоменом из минулог доба!

Следи поетско „поглавље” посвећено јунацима староставног боја, започето стиховима:

Можда је ово вече –
последње испод свода...

„Слутња”

Построј значења евоцира ликове и подвиге, скривене дубине спољних и унутарњих ломова великих косовских јунака. У замаху друкчијем од песничког подухвата, на пример, Драгољуба Филиповића (*Косовски божури*), или Милосава Јелића (*Србијански венац*), али на истој родољубивој линији, продужујући, у извесном вишем смислу, сопствене *Краљевске епиграфе*, Крстивоје Илић овде евоцира косовско разбојиште, људске и епске судбине старог Југ Богдана, Бошка Југовића, браће Мусића, Милоша Обилића, Косанчић Ивана, Топлице Милана, младог деспота Стефана Високог...

Трећи „круг” је егзистенцијалан и друштвен: почива све на самим конкретностима и у свему одражава песников век, савремену коб косовскометохијских Срба, њиховога историјског и духовног идентитета. Мотиви су бројни и разношерни: Исус Христос, лазаревска част, одбрана језика, зебња за сутрашњицу, шиптарска насиља, згаришта српских кућа и полом православних гробаља, страдања до смрти, присилне сеобе, али и вино из Велике Хоче и суштаствена нада у будуће плодове и зрења...

На који начин језички и сликовно обликује, у какве смисаоне чворове свезује Крстивоје Илић своје песме?

Пуноћу и разговетност лирског казивања о историји и садашњници, српском човеку у њима, песник најдиректније црпе из свеукупнога предачког искуства: из повести, књижевности, из легенди и предања, из јуначке поезије и ауторског стваралаштва новог времена, једном речи – из фактицитета општег српсконародног духовног и социјалног битисања. Што је од посебне вредности, он то не чини ни дословно ни пасивно. Његов је поступак дијалогски и, утолико, имагинативан – почива, дакле, на једном динамизму речи, слика и значења који свој основ чувају и проносе тако што га песнички непрестано усложњују и богате. У унутрашњим структурама песама одјекују, тако, бројни гласови не само духовника и песника као сведока (Атанасије /Јевтић/, Десанка Максимовић, Даринка Јеврић, Мошо Одаловић) него и свег народа који носи исто осећање за отаџбину, за свето, истину, правду (старци и деца, сестре и мајке...).

Две особине, при свему, карактеришу Илићев песнички приступ.

Прва је: повезивање националнога српског с архетипским слојевима његовог бића.

Друга се односи на интеруметничке релације ауторових транспарентних исказа: оне умноме оку читаоца отварају читаве ризнице слика и значења, звукова и симбола, једнако оживљујући старо и ново, средњи век и савременост – српску судбину као такву.

У *Косовским елегијама* функција интерпесничких кретања просто је саопређујућа. Помере ли се, међутим, са спољнега (у суштини наративног) плана у дубинску, онтопсихолошку сферу, ова кретања (речи и слика, виђења и памћења, извесног и незаног) освајају простор имагинативно најтежег деловања: разгрћу и буде неодредне силе човековог

истрајаванja на земљи и у времену, али у исти мах и такоређи на истом месту проналазе мир и славе тајну непролазних вредности историјскога и духовног, религиозног, православног искуства и живљења.

Управо ту суштину, таква сазнања, на најбољи начин освешћује песник Крстивоје Илић у *Косовским елегијама*, новој својој збирци родољубивих стихова.

Јован ПЕЈЧИЋ

КЊИЖЕВНА ХИБРИДНОСТ У ШЕСТ ДИМЕНЗИЈА

Марко Јуван, *Хибридни жанрови*, превела са словеначког Слађана Мацгаљ, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Нови Сад 2019

Премда је у уводном поглављу, настојећи да истакне вишегодишњу генезу својих књижевнотеоријских истраживања, Јуван забележио да његова рецентна књига *Хибридни жанрови* и сама амалгамише различите методологије и приступе, текстови њоме обухваћени израстају заправо из идентичног полазишта сплетеног око Бахтиновог концепта хибридности, којем Јуван у оквирима своје научне рефлексije додељује преимућство у односу на хибридност какву заговарају постколонијална теорија или идентитетске стратегије засноване на идејама културне разлике (феминистичке и queer студије). Разумевајући хибридност не само као мешање гледишта него и као њихово дијалогско сучељавање, надахнут Бахтиновим концептом у којем се преко појма исказа повезује унутартекстуални, стилистички и поетички ниво анализе са вантекстуалним, друштвеноисторијским аспектом, Јуван испитује, илуструјући друштвени фон на којем хибридност ниче, различите појавне облике овог феномена у књижевности.

Несумњиво постојање дистинкција између уметности/поезије и филозофије/мишљења наглашавао је како епистемолог Андреа Керн када је бележио да је филозофија „искуство промишљања кроз појмовну анализу”, а уметност „искуство промишљања у медију самог искуства”, тако и сам Јуван апострофирајући да поезија говори кроз индивидуалне перспективе, те преплитањем разнородних знања гради аутономну, фрагментарну, имагинарну слику света, док мишљење тежи да, дистанцирајући се од личног доживљаја и искуства, своју сазнајност изрази апстраховањем конкретног, његовим трансформисањем у опште моделе, те успостављањем система. Упркос томе, интеракција између ова два типа дискурса, књижевног и филозофског, на снази је још од античког доба, а много касније овакав додир мишљења и певања, чак и њихово јединство,